

Τεμπελιά, κανταριά,
ὀρωθωνίζει βαρεία,
τὸν ἀκούετε ;
Κάπου, κάπου ξυπνᾷ
καὶ μὲ πόδια στιλπνὰ
ξερολούεται.

Πλὴν τὸ πτώμα αὐτὸ
ποῦ εἶν' ἐδὼ ξαπλωτό,
τί νομίζετε ;
ἐν καιρῷ τῆς νυκτὸς
ὡσὰν λέων φρικτὸς
ἀγωνίζεται.

Κάτω χθὲς σ' τὴν αὐλήν
χύθηκ' αἷμα πολὺ
ἀπ' τὸ νύχι του.
Στὰ ποντίκια σφαγῆ,
τὸν φθονοῦν στρατηγοὶ
γὰρ τὴν τύχη του.

Χωρὶς νεφέλην κυανοῖ
τερπινοὶ προσβλέπουν οὐρανοί.
Εἰς κήπους, δάση καὶ βουνὰ
τὸν Πλάστην ψάλλουν τὰ πτηνὰ.

Ἡ πρωία.

Ὁραία ἀνατέλλει
καὶ πάλιν ἡ αὐγὴ
καὶ φῶς γλυκὺ μᾶς στέλλει
καὶ μειδιᾷ ἡ γῆ,

Σιγά, σιγά ῥοδίζουν
αἱ ἄκραι τῶν βουνῶν
καὶ εὐθυμα ὀρθρίζουν
τὰ σμήνη τῶν πτηνῶν.

Ἀκούετε πῶς ψάλλει
φαιδρά των ἡ φωνὴ
τῆς φύσεως τὰ κάλλη
καὶ τὸν Θεὸν ὑμνεῖ.

Ἐκεῖνος τὰ κοιμίζει
ὡς τρυφερὰ τροφός,
Ἐκεῖνος τ' ἀφυπνίζει
μὲ δρόσον καὶ μὲ φῶς.

Ι'. Τὰ τελευταῖα μαθήματα τῶν Ἑλληνικῶν Ἀλφαθηταρίων

Ἐδτεμμένα

Αἰνίγματα.

(Μ. Βρατσάνου Ἀλφαθητ. σελ. 119-120)

1. Ἐχω ἓνα βαρελάκι, κι' ἔχει
δυὸ λογιῶν κρασάκι. Τί εἶναι;
(τὸ ὄν).

2. Μακρὺς, μακρὺς καλόγηρος
καὶ κόκκαλα δὲν ἔχει. Τί εἶναι;
(ὁ καπνός).

Ἐστιγματισμένα

Εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

(Χ. Παπαμάρκου Ἀλφαθητ. σελ. 107-109)

Δοξολογεῖτε τὸν Θεόν, διότι εἶνε
ἀγαθός.

Δοξολογεῖτε τὸν Θεόν, ὅστις
ἔκαμε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
καὶ τοὺς φωστῆρας τοὺς μεγά-
λους· τὸν ἥλιον διὰ νὰ φωτίζει
τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν σελήνην καὶ

3. Τέσσαρ' ἀδέλφια ἴγκαλιασμένα,
σένα σεντουκάκι εἶν' κλεισμένα.
(κάρυον).

4. Ἄπ' ἔξω κοῦκλα, καὶ ἀπὸ
μέσα πανοῦκλα,
(ἄπιον ἐνέχον σκώληκα).

5. Τὸν μέγαν ἀδελφόν μου
τὸν εὐρίσκεις ἴστο ἀλῶνι,
πλὴν ἴστο στόμα σου ἐμένα
τῶνα χέρι σου μὲ χώνει.
(Περόνι καὶ ἀνεμιστήριον).

6. Χίλιοι μύριοι καλογέροι
σένα ῥάσο τυλιγμένοι.
(ῥόδιον).

Παροιμῖαι.

1) Φασοῦλι φασουλάκι
γεμίζ' τὸ σακκουλάκι

2) Ὅποιος καθίσει μὲ στραβόν,
τὸ πρῶν ἀλλοιοθωρίζει.

3) Χόρευε καλὴ Μαροῦ
κ' ἔχε κ' ἐννοια τοῦ σπητιοῦ.

4) Ὅμοιος τὸν ὁμοιον ἀγαπᾷ.

5) Ἴδου ἡ Ῥόδος, ἴδου καὶ τὸ
πήδημα.

6) Κατὰ τὸν μαστρογιάννη καὶ
τὰ κοπέλια του.

7) Κάλλιο πέντε καὶ ἴστο χέρι
παρὰ δέκα καὶ καρτέρει.

*Φράσεις δυσπρόφερτοι πρὸς ἄσκησην
τῆς γλώσσης.*

1) Ἄσπρη πέτρα ξέξασπρη,
κι' ἀπὸ τὸν ἥλιο ξεξασπρότερη.

2) Τὸ βράχο, βράχο ἀνέβαινα
κ' ἔτρωγα βραχόσφακτα.

3) Μιὰ ἐκκλῆσιὰ μολυδωτή, μο-
λυδοκανδυλογλυπτοπελεκητή·
καὶ ποιὸς τὴν ἐμολυδοκανδυλο-
γλυπτοεπελέκησε; — Ὁ γυιὸς
τοῦ μολυδοκανδυλογλυπτοπελε-
κητοῦ.

4) Ὁ παπᾶς ὁ παχὺς ἔφαγε πα-
χειὰ φακὴ. — Γιατί, παπᾶ παχύ,
ἔφαγες παχειὰ φακὴ;

τοὺς ἀστέρας διὰ νὰ φέγγωσι τὴν
νύκτα.

Δοξολογεῖτε τὸν Θεόν, ὅστις δι-
δει τροφὴν εἰς ὅλα, ὅσα ἔχουσι
ζωήν.

Δοξολογεῖτε τὸν Θεόν, ὅστις
ἔχει τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὸν οὐ-
ρανόν καὶ ὅστις ἔκαμε καὶ κυ-
βερνᾷ τὸν κόσμον.

Ψυχὴ μου! εὐλόγει τὸν Κύριον.
Κύριε, Θεέ μου! εἶσαι παραπολὺ
ἀγαθός.

Σὺ κάμνεις νὰ ἀναβλύζωσιν αἱ
πηγαὶ τῶν ὑδάτων ἀνάμεσα ἀπὸ
τοὺς βράχους καὶ ἀπὸ τὰς φά-
ραγγας.

Σὺ διατάττεις νὰ ῥέωσιν αὐτὰ
ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ὄρη διὰ νὰ πί-
νωσιν ὅλα τὰ ζῶα τῶν ἀγρῶν, καὶ
διὰ νὰ σδύνωσι τὴν δίψαν αὐτῶν
ὅλα τὰ θηρία τῶν βουνῶν.

Σὺ ἔκαμες τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ καὶ
τοὺς βράχους τοὺς μεγάλους διὰ
νὰ κατοικῶσι τὰ ἄγρια θηρία.

Σὺ ἔκαμες τὰ δένδρα διὰ νὰ
κάμνωσι τὰς φώλεας αὐτῶν τὰ
πτηνὰ καὶ διὰ νὰ κελαδῶσιν ἀνά-
μεσα τῶν φύλλων αὐτῶν.

Σὺ ἔκαμες τὴν θάλασσαν διὰ
νὰ κατοικῶσιν ὅλα τὰ ὀψάρια, μι-
κρὰ καὶ μεγάλα.

Σὺ φροντίζεις δι' ὅλα αὐτά.

Σὺ δίδεις εἰς ὅλα αὐτὰ τὴν
τροφὴν των.

Σὺ βρέχεις ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Σὺ γεμίζεις τὴν γῆν ἀπὸ καρ-
πούς.

Σὺ διατάττεις νὰ βλαστάνῃ τὸ
χόρτον, διὰ νὰ τρέφωσιν τὰ ζῶα,
καὶ ὁ σῖτος καὶ ἡ ἄμπελος καὶ ἡ
ἐλαία, διὰ νὰ τρέφωσιν καὶ εὐ-
χαριστῶσιν οἱ ἄνθρωποι.

Σὺ ἔκαμες τὸν ἥλιον καὶ τὴν
σελήνην, διὰ νὰ γίνεται ἡμέρα
καὶ νύξ, ἔαρ καὶ θέρος, φθινόπω-
ρον καὶ χειμῶν.

Σὺ φέρεις τὸ σκότος καὶ γίνε-

5) Μάρπτε, σφίγξ, κλώψ, ζδου-
χθηδόν.

6) Βέδν, ζάμψ, χθώ, πλαῆκτρον,
σφίγξ.

7) Κναξζβί, χθύπτνης, φλεγμύ,
δρόψ.

ται νύξ, διὰ νὰ περιφέρωνται τὰ
θηρία τοῦ δάσους καὶ ζητῶσι τὴν
τροφήν αὐτῶν.

Σὺ κάμνεις νὰ ἀνατέλλῃ ὁ ἥλιος
καὶ νὰ γίνεται ἡμέρα, διὰ νὰ
ἐξέρχωνται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰ
ἔργα αὐτῶν ἕως τὴν ἑσπέραν καὶ
διὰ νὰ πηγαίνωσι τὰ θηρία νὰ
κοιμηθῶσιν εἰς τὰ σπήλαια αὐ-
τῶν.

Θεέ μου! Πόσον πολλὰ καὶ πό-
σον μεγάλα εἶνε τὰ ἔργα σου!
Ἄλλα τὰ διέταξες μὲ σοφίαν καὶ
ὅλη ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὰ
ἀγαθὰ σου.

Ἐνόσφ ζῶ, θὰ δοξάζω καὶ θὰ
εὐλογῶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου.

Ἔρχεται τάληθές εἰς φῶς ἐνίοτ' οὐ ζητούμενον 1).

---

1) Μένανδρος, ἀπ. 433, Κοσκ τόμ. 3, σελ. 126.

Β' ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἐπει δὴ συμβέβηκεν εἶναι τὴν ἀρετὴν περὶ τὸ χαίρειν ὀρθῶς καὶ φιλεῖν καὶ μισεῖν, δεῖ δὴλον δεῖ μανθάνειν καὶ συναθροῦσθαι μὴθὲν οὕτως ὡς τὸ κρίνειν ὀρθῶς καὶ χαίρειν τοῖς ἐπαικίαισιν ἤθεσι καὶ ταῖς καλαῖς πράξεσιν.

Ἀριστοτέλης. Πολιτικά 1340, α, 14.

Ἡ οἰκονομία τοῦ βιβλίου· τάξεις καὶ διαίρεσις. — Ἡ εὐρεσις· ἡ ὕλη ἡ διδακτικὴ γενναία καὶ σπουδῆς ἀξία. — Ἡ λέξις ὑπτία καὶ ἐπαγωγικὴ καὶ περιρρέουσα τοῖς νοήμασιν, ὁ λόγος ἀπλοῦς καὶ ἀφελής, τὰ κῶλα μικρὰ καὶ κομματικά. — Διηγήματα, Αἰσώπειοι μῦθοι καὶ Ἐκφράσεις τόπων, πραγμάτων, ζώων καὶ φυτῶν τὸ πλεῖστον τοῦ περιεχομένου. Ἡ ἐρμηνεία αὐτῶν σαφῆς καὶ ἐναργής. Σαφήνεια. — Συντομία. Τὸ εὖ, τὸ πρέπον, τὸ βέλτιστον πανταχοῦ καὶ πάντοτε· τὸ ξηρόν, τὸ στυγνόν, τὸ βραχὺ οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε. — Χάρις. — Πιθανότης. — Ἡ παιδευτικὴ δύναμις τῆς γενναίας καὶ σπουδαίας διδακτικῆς ὕλης. — Ἡ πρὸς τοὺς ῥιγῶντας καὶ πεινῶντας εὐσπλαγχνία· χειμών, πενία. — Ἐν πᾶσι τηρητέον τὸν τύπον τῆς συνηθούς διαλέκτου. — Τὰ ὀνόματα μὴτε ἀπόρρητα καὶ ἔξω πάτου, μὴτε ἀγοραῖα καὶ καπηλικά. — Ὁμοιότης ἐν τῷ λόγῳ. — Τὸ ἀνάλογον ἐν τῇ λέξει. — Ἐπιστημονικὴ ὀρθότης καὶ ἀκρίβεια ἐν πᾶσιν.

Ὑπογραφὴν ἢ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀναγνωσματοαρίου τῶν μαθητῶν τῆς δευτέρας τάξεως τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως κρίσις φέρει «Ἴω. Πρωτόδικος».

Ὁ κύριος οὗτος ἀρχόμενος τῆς κρίσεως αὐτοῦ λέγει τάδε·

«Χειρόγραφον ἐκ σελ. 229 εἰς φύλλον ἡμίκλαστον, περιέχον 17 ποιήματα καὶ 66 πεζογραφήματα. Ἐκ τῶν πεζογραφημάτων 13 εἶνε πραγματογνωσῖαι, τὰ δὲ λοιπὰ μῦθοι καὶ ἠθικὰ διηγήματα. Τὸ σύνολον τοῦ περιεχομένου διαιρεῖται εἰς 12 κεφάλαια. Εἰς ἕκαστον δὲ τῶν κεφαλαίων ὑπάγονται πεζὰ καὶ ποιήματα τῆς αὐτῆς ἐννοίας· οἷον εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ὅπερ ἐπιγράφεται Ἀπειθεία, ὑπάγονται 6 πεζὰ ὑπὸ διάφορον ἐπιγραφὴν καὶ ἓν ποίημα. Ἐν ἀρχῇ προτίθεται πίναξ τῶν περιεχομένων, ἐν ᾧ ἀναγράφονται ὑπ' αὐξοντα ἀριθμὸν μετὰ παραπομπῆς εἰς τὰς ἠριθμημένας σελίδας αἱ ἐπιγραφαὶ ἐκάστου τῶν περιεχομένων. Τὸ βιβλίον εἶνε γεγραμμένον μετ' ἐξαιρέτου φιλο-

καλίας και καθαρότητος. Και ταύτα μὲν περὶ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ 1). Περὶ δὲ τῆς ποιότητος παρατηροῦμεν τάδε· τὰ μὲν ποιήματα μετὰ προσοχῆς ἐκλελεγμένα ἐκ τῶν δοκιμωτέρων ποιητῶν εἶνε ἄψογα και ἐπιτυχῆ, τὰ δὲ πεζογραφήματα καθ' ὕλην και εἶδος εἶνε ὀρθὰ και πρόσφορα πρὸς τὸν σκοπὸν ὃν προτίθενται. Και ὁ μὲν λόγος εἶνε λίαν ἐπιμεμελημένος και ἀκριβῆς πλὴν τῆς ἐνιαχοῦ χρήσεως ἀρχαίων και ἀκαταλήπτων τοῖς παισὶ και τοῖς διδασκάλοις αὐτοῖς ὀνομάτων 2)· κατὰ τὰ ἄλλα εἶνε σαφῆς, εὐκόλος, ἄψθονος και εὐστροφος. . Τὸ ἀναγνωσματάριον τοῦ κ. Χ. Παπαμάρκου εἶνε πολὺ ὑπερτερον τῶν δύο ἄλλων Ἀναγνωσματαρίων».

Ὑπὸ ταῦτα κεῖται ἡ ὑπογραφή « Ἰω. Πρωτόδικος », ὡς ἐλέχθη.

Ἀλλ' ἡ αὐτὴ ὑπογραφή « Ἰω. Πρωτόδικος » εὐρίσκεται και ὑπὸ ταῦτα : « Καθὼς δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκθέσεων τῶν εἰσηγητῶν καταφαίνεται ἡ ἐπιτροπεία ἐκ τῶν Ἀναγνωσματαρίων τῆς Β' τάξεως ἐγκρίνει . . ἐπὶ ἔν ἔτος τὸ τοῦ Χαρισίου Παπαμάρκου ».

Και διὰ τί, ἀφοῦ τόσο ἐξοχὸν εὐρέθη και τόσο ὑπερτερεῖ τῶν ἄλλων δὲν ἐβραβεύθη διὰ τρία ἔτη, ὅπως και τὰ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐξαιρετικῶς αὐτὸ ἐκ πάντων μόνον ἐνεκρίθη δι' ἔν ἔτος; Διότι βεβαίως οὕτω ἀπεφάσισεν ἡ πλειονοψηφία. Ἀλλὰ τότε διὰ τί δὲν διεμαρτυρήθη ὑπὲρ τοῦ καταπατουμένου δικαίου και τῆς περιυβριζομένης ἀληθείας; Διὰ τί; Κυρίως μὲν διότι ἦτο ἐμὸν και « ἀφρόνως και προπετῶς συνεπίσθη » 3) ὑπὸ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ, κατὰ τὸ φαινόμενον δὲ δι' ἐπιστημονικοὺς δῆθεν λόγους, οἵτινες φέρονται νῦν ἐκτετυπωμένοι ἐν τῇ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἐκθέσει, τῇ φερούσῃ τὴν ὑπογραφήν « Ἰω. Πρωτόδικος » !! 4).

1) Εἶνε τοῦτο κρίσις περὶ τῆς οἰκονομίας, ἡ ἀπλῆ ἀντιγραφή τοῦ πίνακος τῶν περιεχομένων; Ὅτι δὲ εἶνε γεγραμμένον « μετὰ καθαρότητος και ἐξαιρέτου φιλοκαλίας » προσθέτει τι εἰς τὴν οἰκονομίαν ἢ χαρακτηρίζει « τὸ τεχνικώτερον μέρος τοῦ πραγματικοῦ, τὸ λεγόμενον μὲν οἰκονομικόν, ἐν ἀπάσαις δὲ γραφαῖς ἐπιζητούμενον, ἐὰν τε φιλοσόφους προέληται τις ὑποθέσεις, ἐὰν τε ῥητορικάς; » Τίποτε ἄλλο δὲν εὐρέθη νὰ παρατηρηθῇ περὶ τῶν στοιχείων « τοῦ οἰκονομικοῦ », περὶ τῆς τάξεως τῆς διαιρέσεως και τῆς ἐξεργασίας » δηλ. εἰμὴ μόνον ὅτι κατὰ τύχην ὁ ἀντιγραφεὺς ἦτο καλλιγράφος;

2) Τοιαῦται δὲ εἶνε, κατὰ τὸν κ. κριτὴν, αἱ λέξεις : « βύας — ἀκανθυλλίς — ἀλιάετος — κίρκος — και νηττάρια », περὶ ὧν εὐθὺς κατωτέρω ὁ λόγος.

3) Δημόκριτος, Fragmenta spuria 1, Müllach, τόμ. 1, σελ. 378 : Σφόδρα εὐάλωτόν ἐστιν ἡ πονηρία. | Εἰς γὰρ τὸ κέρδος μόνον ἀποβλέπουσ' αἰεὶ | ἀφρόνως ἅπαντα και προπετῶς συμπίθεται.

4) Δημόκριτος, ἀπόσπ. 106, Müllach τόμ. 1, σελ. 347 : Κίβδηλοι και ἀγαθοφάνεις, οἱ λόγῳ μὲν ἅπαντα, ἔργῳ δὲ οὐδὲν ἔρδοντες. — Πολύβιος 4, 17, 2 : Δῆλον γὰρ ὡς εὐήθη και μάταιον εἶδος φαίνεσθαι τὸν τοιοῦτον, ὅταν ὑπολαμβάνῃ τοῖς λόγοις ἐπι-

Αὐτὴ εἶνε ἡ γνώμη μου! Διότι ποτὲ δὲν πιστεύω ὅτι ὁ κ. Ἴω. Πρωτόδικος, παλαιὸς διδάσκαλος τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, μεταλαμπαδεύων ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν, τὴν ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς στρατιωτικαῖς σχολαῖς ἐκπαιδευομένην, γηγενεῖ φυσῆματι καὶ οὐχὶ πειθαναγκαζόμενος ἠδύνατό ποτε νὰ θελήσῃ, διαψεύδων τὴν περὶ αὐτοῦ ἐπικρατοῦσαν φήμην, νὰ ἐκθεατρίσῃ ἑαυτὸν ἐπὶ τοσαύτῃ ἀγγραμματοσύνῃ καὶ ἀλογιστίᾳ, ἐφ' ἣ θὰ ἠσχύνοντο καὶ ἄλλοι πολὺ αὐτοῦ ἀγγραμματότεροι καὶ πολὺ αὐτοῦ ἀλογιστότεροι!

Γράφει ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ ὁ κ. Πρωτόδικος εὐθὺς μετὰ τὰ ἀνωτέρω, οἷονεὶ μετανοήσας διὰ τὴν ἀκαριαίαν αὐτοῦ ὀρθοφροσύνην, τάδε:

«Ὅμως ἡ χρῆσις περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ λόγου πολλῶν μικρῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ παράταξιν προτάσεων πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν λεγομένων καθιστᾷ μὲν τον λόγον ἀναλυτικόν, ἀπλοῦν καὶ ἀφελῆ, ἀλλὰ καὶ χαλαρὸν καὶ ψυχρὸν, ἐλλειπούσης τῆς εἰς τὰ πράγματα καὶ τὴν λέξιν εὐστόχου συντομίας τῆς παρεχούσης δύναμιν καὶ χάριν»

καὶ πλέον οὗ, ἐπιλαθόμενος μὲν τοῦ τε Ἀριστοτέλους κελεύοντος: «Δεῖ τὸν λέγοντα μὴ φάναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ λέγειν, καὶ μὴ τίθεσθαι μηδὲν μηδ' ἀξιούν ἀξίωμα ἄλογον, ἀλλ' ἢ ἐπαγωγὴν ἢ ἀπόδειξιν φέρειν» 1), καὶ τοῦ Θέωνος παραινούντος: «Ὁ διορθῶν ὑποδεικνύτω παρὰ τί γέγονε τὸ ἀμάρτημα καὶ πῶς ἐνδέχεται βέλτιον ποιῆσαι» 2), παρασχῶν δὲ εὐλογον ἀφορμὴν εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τοῦ Δημοσθένους εἰπόντος ποτέ: «Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁ συκοφάντης, αἰτιάσασθαι μὲν πάντα, ἐλέγξαι δὲ μηδέν» 3).

κρύψεσθαι τὰς τῶν πραγμάτων ἐναργείας.— Μένανδρος, ἀπ. 680, Κοσκ τόμ. 3, σελ. 197: Ὁ μὲν λόγος σου συνέσεως πολλῆς γέμει, | τὰ δ' ἔργα σύνεσιν οὐκ ἔχοντα φαίνεται.— Εὐριπίδης, ἀπ. 587, Dindorf: Ὅστις λέγει μὲν εὖ, τὰ δ' ἔργ' ἐφ' οἷς λέγει | ἀΐσχερ' ἐστὶν αὐτοῦ, τὸ σοφὸν οὐκ αἰνῶ τόδε.

1) Ἀριστοτέλης, Φυσικῆς ἀκροάσεως 252, α, 22.

2) Θέων, Προγυμνάσματα 2, ἐκδ. Walz, τόμ. 1, σελ. 171, ἐκδ. Spengel, τόμ. 2, σελ. 72.

3) Δημοσθένης, Πρὸς Εὐβουλίδην 34, σελ. 1309.

Ἄλλὰ καὶ μιὰ τὴν ἐν τῇ τοιαύτῃ πράξει ἐνυπάρχει, καθ' ὅσον ἀφαιρεῖται ἀπὸ τοῦ προσβαλλομένου πᾶν μέσον ὑπερασπίσεως· οὕτω δὲ ἀπὸ τοῦ ἀσφαλοῦς ἀνυπεράσπιστος ἄνθρωπος προσβάλλεται. Τί γνωρίζω ἐγὼ π. χ. περὶ τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἀπέρρευσε ἡ τοιαύτη κατακρίσις; Τούλάχιστον ἓν παράδειγμα νὰ προσήγετο! Τότε θὰ ἦδυνάμην ἴσως, ἐὰν ὄντως δὲν ἦμην ἄξιος τοιαύτης κατακρίσεως, νὰ ὑπερασπίσω ἑμαυτόν. Ἄλλὰ νῦν τί νὰ πράξω; Σμικρόν τι δυστυχῶς! Εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὴν ἀνάλυσιν αὐτῆς ταύτης τῆς παρατηρήσεως τοῦ κ. κριτοῦ, ἀσχέτως πρὸς τὸ καυτηριαζόμενον ἄγνωστον πλημμέλημα τοῦ ἐμοῦ λόγου.

Ὁ κ. κριτῆς λέγει ὅτι τοῦ ἀναποδείκτως κατακρινομένου ἐκείνου λόγου μου ἡ ἐρμηγεία εἶνε « σαφῆς » καὶ ὁ λόγος « ἀπλοῦς » καὶ « ἀφελής ». Τούτων οὕτως ἐχόντων πῶς ἦτο δυνατόν νὰ καταστῆ ὁ λόγος τοιοῦτος ἄνευ τῶν « μικρῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ παράταξιν προτάσεων », ἅς κατακρίνει; Εἶνε ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ δὴ πρὸ πολλοῦ γνωστὰ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τάδε: « Σαφύνεια ὑπ' εὐκρινείας γίνεται καὶ καθαρότητος. . . καθαρότητος κῶλα. . . μικρὰ καὶ κομματικὰ καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀπαρτίζοντα τὰς ἐννοίας· τὰ γὰρ μακρὰ τῶν κῶλων καὶ αἱ περίοδοι οὐ καθαροῦ λόγου — κῶλα εὐκρινείας τὰ αὐτὰ ἐστὶ καθαρότητι. . . κῶλα σεμνὰ ἄπερ καὶ καθαρὰ, λέγω τὰ βραχύτερα. ὡσπερ γὰρ ἀφορισμοὺς αὐτὰ εἶναι δεῖ — ἀφελῆ σχήματα καὶ κῶλα ταῦτ' ἄπερ ἦν καὶ καθαρὰ 1).

Λοιπὸν κατὰ τοὺς Ἑλληνας τεχνογράφους ὁ λόγος ὁ καθαρὸς καὶ ὁ εὐκρινῆς, (ἐξ ὧν συναπολεῖται ὁ σαφῆς), ὁ λόγος ὁ ἀφελής, πρὸς δὲ καὶ ὁ λόγος ὁ γοργός, ὁ γλυκύς, ὁ τραχύς, ὁ σφοδρὸς διαπεραίνονται διὰ κῶλων βραχέων, διὰ κῶλων κομματικῶν 2). Τί πταίω ἐγὼ λοιπὸν νῦν, ἂν οὗτοι κελεύουσι ταῦτα, ἐγὼ ἀκολουθῶ αὐτὰ, ὁ

1) Ἐρμογένης, περὶ ἰδεῶν, τόμ. 1, κεφ. 3, ἐκδ. Walz, τόμ. 3, σελ. 207. ἐκδ. Spengel τόμ. 2, σελ. 279.— Αὐτόθ. Walz σελ. 208. Spengel σελ. 279.— Αὐτόθ. Walz σελ. 217. Spengel 285.— Αὐτόθ. Walz, σελ. 229. 322. Spengel, σελ. 294. 364.

2) Ἐρμογένης περὶ ἰδεῶν τόμ. 6'. ἐκδ. Walz, τόμ. 3, σελ. 302. ἐκδ. Spengel τόμ. 2, σελ. 349: « Κῶλα τοῦ λόγου τοῦ γοργοῦ πάντως εἶνε βραχέα δεῖ. Αὐτόθ. Walz, σελ. 322, Spengel, σελ. 364: Σχήματα δὲ γλυκύτητος ἄπερ καὶ ἀφελείας ἐλέγομεν εἶναι καὶ ἔτι καθαρότητος.— αὐτόθ. Walz σ. 238. Spengel, σ. 300 καὶ 303: Κῶλα δὲ τραχέα τὰ βραχύτερα καὶ ἂ μηδὲ κῶλα, κόμματα δὲ καλεῖν ἄμεινον σφοδρῆτος κῶλα. . . σφοδρὰ καὶ τὰ μηδὲ κῶλα, κόμματα δέ, ἂ καὶ ἡ τραχύτης ἔχει.

δὲ κ. κριτῆς διατελεῖ ἐν τελείᾳ ἀγνοίᾳ πάντων τούτων; Μοί φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ὁμολογεῖν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι ὁ λόγος εἶνε ἀπλοῦς καὶ ἀφελής, ἀπαιτεῖν δ' ἀφ' ἐτέρου παρ' αὐτοῦ τάχος, συντονίαν, ἀξίωμα, στιβαρότητα, σφοδρότητα, δεινότητα, ἀκμήν, μέγεθος, εἶνε ὀλίσθημα μέγα, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἐξωλίσθαιεν ὁ κ. κριτῆς, ἐὰν ἠδύνατο ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ νὰ συνδυάσῃ τὰ δύο ταῦτα καὶ ἐὰν ἐτύγχανέ ποτε νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τινὰ Ἑλληνα συγγραφέα, Ἀριστείδην καλούμενον, ταῦτα: «Ὡσπερ ὁ πολιτικὸς λόγος συνειλικυσμένος ἐστὶ καὶ συνειληφῶς τὰ νοήματα, οὕτως ὁ ἀφελὴς ὑπίτιος καὶ ἀποτεταμένος» 1).

Ἄλλ' ὅπως αἰσθανθῇ τις ταῦτα, δὲν ἀρκεῖ νὰ γηράσῃ διδάσκων τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Πρὸς τοῦτο ἢ πρέπει νὰ ἔχῃ φύσιν δεξιάν 2) ἢ πρέπει νὰ ἔχῃ μάθησιν ἐπαρκῆ 3)· στερούμενος δ' ἀμφοτέρων πρέπει νὰ ἔχῃ τοῦλάχιστον συνείδησιν τῆς θέσεώς του καὶ νὰ σιωπᾷ 4)· διότι ἄλλως διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ μετανοήσῃ πικρῶς διὰ τὴν θρασύτητα αὐτοῦ καὶ νὰ λυπηθῇ πολὺ 5). «Ἀμαθίην ἄμεινον κρύπτειν» εἶνε εἰς τῶν σοφωτέρων λόγων ἐξ ὧν ἐλέχθησάν ποτε.

Πᾶς ἄλλος κριτῆς βιβλίων ἀναγνωστικῶν, δι' ἑπταετεῖς παιῖδας ὠρισμένων, γενόμενος, θὰ εἶχε τὴν φιλοτιμίαν ἢ νὰ μὴ ἀναδεχθῇ τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ οὐδέποτε ἔμαθεν ἢ νὰ φροντίσῃ νὰ μάθῃ πρὸ παντὸς δύο πράγματα: Πρῶτον· τίνα εἶνε τὰ οὐσιωδέστατα στοιχεῖα, ἐξ ὧν συναπαρτίζονται τὰ τοιαῦτα ἀναγνωστικὰ βιβλία, ἅπερ ἀνεδέχθη νὰ κρίνῃ, καὶ δεύτερον· ὁποῖα τις καὶ ὀπόση τις εἶνε ἡ νοητικὴ δύναμις τῶν ἑπταετῶν παιδαρίων, δι' οὓς εἶνε γεγραμμένα τὰ βιβλία ταῦτα. Ἐὰν δὲ ἐφρόντιζε νὰ μάθῃ τὰ δύο ταῦτα, τὰ ἀρχοσιδέστατα πάσης μαθήσεως κριτικῆς καὶ τὰ προαπαιτούμενα πάσης εὐσυνειδή-

1) Ἀριστείδης, τεχνῶν ῥητορικῶν ε'. δ'. *Rhetores Graeci*, ἔκδ. Walz, τόμ. 3, σελ. 438. ἔκδ. Spengel, τόμ. 2, σελ. 533.

2) Δημόκριτος ἀπ. 139, Mullach τόμ. 1, σελ. 349. Ἔστι που νέου ξύνεσις καὶ γερόντων ἀξυνεσίη· χρόνος γὰρ οὐ διδάσκει φρονεῖν, ἀλλ' ὠραίη τροφή καὶ φύσις. — Ἰωβ 32, 10: Οὐ γὰρ οἱ πολυχρόνιοι εἰσὶ σοφοὶ οὐδ' οἱ γέροντες οἴδασι κρίμα.

3) Μάξιμος ὁ Τύριος 31, 3: Οὐ γὰρ δι' ἀγγέλων ἡ ἱστορία ἔρχεται, ἀλλ' ἐπιστήμης πρὸς ταῦτα δεῖ· μέχρι δὲ ἄπεστι τὸ εἰδέναι, ἀνάγκη πλανᾶσθαι καὶ τὰς κρίσεις.

4) Εὐριπίδης, Ἰνώ, ἀπ. 417, Nauck, σελ. 386: Σιγᾶν δ' ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἐν' ἀσφαλές. — Μηδὲ πᾶν ὅττι κ' ἐπ' ἀκερίμαν | γλῶσσαν ἔπος ἔλθῃ κελαδεῖν — Τὸ μὲν λέγειν βροτοῖς | ἡ φύσις ἔδωκε, τὸ δὲ καλῶς λέγειν τέχνη (*Poet. Lyr. Gr. Bergk, fragm. adesp.* 86 A, τ. 3, σ. 717. — *Κωμωδίας ἀδέσπ.* ἀπ. 403, Kock τ. 3, σ. 484).

5) Αἰσχύλος, Ἀγαμέμνων 1619. Γνώσει γέρων ὧν ὡς διδάσκεισθαι βαρὺ | τῷ τηλικούτῳ σωφρονεῖν εἰρημένον.

του κριτικῆς ἀποφάνσεως, δὲν θὰ ἐξετραχηλίζετο εἰς τὸ μέγα τοῦτο σφάλμα, νὰ ἀπαιτῆ παρὰ ἀφελοῦς ἀναγνωστικοῦ βιβλιαρίου παιδῶν ἑπταετῶν τὴν «λέξιν εἰρομένην», διὰ μορίων καὶ διὰ μετοχῶν ἐν κώλοις περιοδικοῖς διαπεραινομένην 1). Θὰ ἔχαιρε δὲ σφόδρα βλέπων ἐν τοιούτῳ βιβλιαρίῳ νὰ γίνηται χρῆσις «περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ λόγου πολλῶν μικρῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ παράταξιν προτάσεων πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν λεγομένων».

Διηγήματα, μῦθοι καὶ «ἐκφράσεις προσώπων, πραγμάτων, τόπων ζώων, φυτῶν» εἶνε τὸ περιεχόμενον τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων παιδῶν ἑπταετῶν. Πάντα δὲ ταῦτα τοιαύτην τὴν λέξιν ἀπαιτοῦσιν, «ὕπτίαν καὶ ἐπαγωγικὴν καὶ περιρρέουσαν τοῖς νοήμασι καὶ οὐχὶ στρογγύλην καὶ συγκεκροτημένην καὶ μηδὲν ἔχουσαν κολπῶδες» 2). Καὶ πάσης μὲν λέξεως ἡ πρωτίστη ἀρετὴ εἶνε ἡ σαφήνεια 3), μάλιστα δὲ τῆς τῶν διηγημάτων. Ἐν τούτοις ἡ σαφήνεια ἐπικρατεῖ πασῶν τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, καὶ αὕτη ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας ἐπιζητεῖται καὶ τιμᾶται 4). Ἄλλ' ἡ σαφήνεια ἐπιγέννημα οὔσα τῆς καθα-

1) Ἀριστοτέλης, Ρητορικὴ 1409, 6, 13. Περίοδος δὲ ἡ μὲν ἐν κώλοις, ἡ δ' ἀφελῆς. ἔστιν δ' ἐν κώλοις μὲν λέξις ἡ τετελειωμένη τε καὶ διηρημένη καὶ εὐανάπνευστος, μὴ ἐν τῇ διαιρέσει ὡσπερ ἡ εἰρημένη περίοδος, ἀλλ' ὅλη. κῶλον δ' ἔστιν τὸ ἕτερον μόριον ταύτης. ἀφελῆ δὲ λέγω τὴν μονόκωλον. δεῖ δὲ καὶ τὰ κῶλα καὶ τὰς περιόδους μήτε μνύρους εἶνε μήτε μακράς.

2) Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς, Περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος, κεφ. 18: Ἡ τοῦ Ἰσοκράτους λέξις . . ὑπτία ἐστὶ καὶ ἐπαγωγικὴ καὶ περιρρέουσα τοῖς νοήμασι, ὡσπερ εἰσὶν αἱ τῶν ἱστορικῶν· ἡ δὲ ἐναγώνιος στρογγύλη τε εἶναι βούλεται καὶ συγκεκροτημένη καὶ μηδὲν ἔχουσα κολπῶδες.

3) Ἀριστοτέλης, Περὶ ποιητικῆς 1458, α, 18: Λέξεως δὲ ἀρετὴ σαφὴ καὶ μὴ ταπεινὴν εἶναι. Ρητορικὴ 1404, 6, 1: Ὁρίσθω λέξεως ἀρετὴ εἶναι σαφὴ· σημεῖον γὰρ ὅτι ὁ λόγος, εἴαν μὴ δηλοῖ, οὐ ποιήσει τὸ ἑαυτοῦ ἔργον.— Δογγῆνος, Ρητορικὴ, ἔκδ. Walz, τόμ. 9, σελ. 559. ἔκδ. Spengel, τόμ. 1, μέρ. 2, σελ. 188: Τὸ δὲ ἔργον τῆς λέξεως σαφῶς τε καὶ καθαρῶς διελθεῖν γνωρίμως τε καὶ γνωστῶς τοῖς ἀκούουσιν.— Ἐρμογένης, Περὶ ἰδεῶν τόμ. α'. 1, Walz τ. 3, σ. 201. Spengel τ. 2, σ. 274: Παντὶ λόγῳ τούτου δεῖ μάλιστα, τῆς σαφηνείας, ἥπερ ἐναντίον ἐστὶ δῆπουθεν ἡ ἀσάφεια, ἣ ὑποδέθηκε τὸ καθαρὸν καὶ εὐκρινές— Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς, Περὶ Θουκυδίδου, κεφ. 52: Ἀσάφεια . . ἡ πάντα καταλυμαινομένη τὰ καλὰ καὶ σκότον παρέχουσα ταῖς ἀρεταῖς . . τοῦ λόγου.

4) Ἀφθόνιος, Προγυμνάσματα 2, ἔκδ. Walz τ. 1, σ. 61. Spengel τ. 2, σ. 22: Ἀρεταὶ δὲ διηγήματος τέσσαρες, σαφήνεια, συντομία, πιθανότης καὶ ὁ τῶν ὀνομάτων

ρότητος καὶ τῆς εὐκρινείας 1) ἀποκλείει μὲν φύσει τὰς μακρὰς περιόδους καὶ τὸν συνειλκυσμένον καὶ συνειληφότα τὰ νοήματα λόγον καὶ τὴν στρογγύλην καὶ τὴν συγκεκροτημένην καὶ τὴν μηδὲν ἔχουσα κολπῶδες λέξιν, ἀπαιτεῖ δὲ ἀναγκαίως ταῦτα δὴ τὰ κατακρινόμενα κῶλα, τὰ μικρὰ καὶ κομματικὰ καὶ τὰ βραχύτερα «ὥσπερ ἀφορισμούς» 2). Οἱ μῦθοι οἱ τε Αἰσώπειοι καὶ μὴ, διηγήματά τινα καὶ οὗτοι ὄντες κατὰ τὴν μέθοδον, ἀπαιτοῦσιν ἀναγκαίως τὴν ἐρμηνείαν σαφῆ καὶ ἐναργῆ καὶ ἀπλήν καὶ ἀκατάσκευον. Ἀπαιτοῦσιν ἀναγκαίως τὴν φράσιν ἀνεπιβούλευτον καὶ δεινότητος ἀπάσης καὶ περιοδικῆς ἀπαγγελίας ἀπηλλαγμένην, ὀλίγον τῆς ἐν τῇ συνηθείᾳ ὁμιλίας ἐξαλλάττουσαν» 3). Ἡ δὲ ἐκφρασις προσώπων, πραγμάτων, τόπων, ζώων φυτῶν, τὸ τρίτον τοῦτο στοιχεῖον τῆς ὕλης τῶν ἀναγνωσμα-ταρίων παιδαρίων ἐπταετῶν, περαινομένη μάλιστα διὰ τῆς ἐναργείας, ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως τὸν χαρακτῆρα ἀνειμένον, πρὸς δὲ καὶ ἀκριβολογίαν καὶ οὐδεμίαν παράλειψιν 4).

Ἑλληνισμός — Κορνοῦτος, Τέχνη ῥητορικὴ 63. 104, ἔκδ. Spengel, τόμ. 1, μέρ. 2, σελ. 365. 370 : Τῆς διηγήσεως τὰς ἀρετὰς φαμεν τὴν τε συντομίαν καὶ τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν πιθανότητα . . Ἀρποκρατίων δὲ οὕτως γράφει· καὶ διηγήματος ἀρεταὶ ἐν μὲν τοῖς εὐπρεπεστέροις σαφήνεια, ἐν δὲ τοῖς σαβοῖς ἀσάφεια προβεβλημένη. — Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Τέχνη ῥητορικὴ κεφ. 10, 14 : Τὸ μὴ σαφῶς διδάσκειν οὐκ ἂν εἴη διηγεῖσθαι.

1) Ἑρμογένης περὶ ἰδεῶν, τόμος α'. κεφ. 3, ἔκδ. Walz τ. 3, σ. 207. Spengel τόμ. 2, σελ. 279 : Σαφήνεια ὑπ' εὐκρινείας γίνεται καὶ καθαρότητος.

2) Ἰδ. ἀνωτέρω σελ. 291, καὶ σημ. 1.

3) Ἑρμογένης, Προγυμνάσμ. 1, Walz τ. 1, σελ. 15. Spengel τ. 2, σ. 4 : Τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ μύθου βούλονται περιόδων ἀλλοτριᾶν εἶναι τῆς γλυκύτητος ἐγγύς — Θεῶν, Προγυμν. 2, Walz τ. 1, σ. 175. Spengel τ. 2, σ. 74 : Ἐν δὲ τοῖς μύθοις ἀπλουστέραν τὴν ἐρμηνείαν εἶναι δεῖ καὶ προσφυῆ καὶ εἰ δυνατόν ἀκατάσκευον καὶ σαφῆ. Αὐτόθ. Walz, σελ. 169. Spengel, σελ. 71 : Πρὸς δὲ τούτοις χρὴ τὴν ἐρμηνείαν καὶ σαφῆ καὶ ἐναργῆ εἶναι· οὐ γὰρ μόνον ἀπαγγεῖλαι δεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον ἐνοικειῶσαι τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκούοντων. — Νικόλαος, Προγυμνάσμ. 1, ἔκδ. Spengel τόμ. 3, σελ. 454 : Δεῖ δὲ τὴν τοῦ μύθου φράσιν ἀπλουστέραν εἶναι καὶ ἀνεπιβούλευτον καὶ δεινότητος ἀπάσης καὶ περιοδικῆς ἀπαγγελίας ἀπηλλαγμένην, ὥστε καὶ τὸ βούλευμα εἶναι σαφές καὶ τὰ λεγόμενα μὴ μείζω τῶν ὑποκειμένων προσώπων τῆς ποιότητος φαίνεσθαι καὶ μάλιστα ὅταν ἐξ ἀλόγων ζώων ὁ μῦθος ὑπάρχη συγκείμενος. Ταύτη τοι ἀπλούστερον αὐτὸν εἶναι δεῖ, ὀλίγον τῆς ἐν τῇ συνηθείᾳ ὁμιλίας ἐξαλλάττοντα.

4) Ἑρμογένης, Προγυμνάσμ. 10, ἔκδ. Walz τ. 1, σελ. 47. Spengel τ. 2, σελ. 16 : Ἐκφρασίς ἐστι λόγος περιηγηματικὸς, ὡς φασιν, ἐναργῆς καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγων τὸ

Καὶ νῦν εὐκαιρον βραχέα τινὰ νὰ λεχθῶσι περὶ τῆς ἐν τοῖς τοιοῦ-
τοις λόγοις συντομίας, περὶ ἣν δὴ μάλιστα κορυβαντιῶσιν οἱ ἡμέτε-
ροι πάσσοφοι κριταί.

Πλὴν τῆς ἐκθέσεως τοῦ κριτοῦ τοῦ λαχόντος νὰ κρίνη τὰ ἀναγνω-
στικά βιβλία τῆς τρίτης τάξεως, ἣτις ἀνάγεται εἰς τὴν συστοιχίαν
τῆς κατηγορίας τοῦ ἀκαταλογίστου, αἱ ἐκθέσεις τῶν κριτῶν τῶν λοι-
πῶν βιβλίων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς τρεῖς λοιπὰς τάξεις τῶν σχο-
λείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, συνίστανται κυρίως ἐκ τριῶν
μερῶν· ἐκ τῆς ἀντιγραφῆς τοῦ πίνακος τῶν περιεχομένων, ἐκ γραμ-
ματικῶν τινῶν παρατηρήσεων πλημμελεστάτων καὶ σχολαστικωτά-
των καὶ ἐκ τῆς ἀντιγραφῆς τῶν ὑπ' αὐτῶν νομιζομένων μὴ συντό-
μων. Ὑπελήφθησαν δηλ. τὰ ἀναγνωστικά βιβλία ὡς παλαιαί τι-
νες ἐξηγήσεις παιδαρίων τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, καὶ ὡς
περὶ τοιούτων ἐγένετο ἡ κρίσις. Ὑπελείφθησαν ὡς δυσχεραίνοντα τὴν
ἄπονον ἐν τῷ θυλακίῳ ἐνθυλάκωσιν τοῦ ἐκ τῆς κρίσεως αὐτῶν ταύτης
κερδαρίου, ὑπελείφθησαν ὡς παρενοχλοῦντα τὸν ῥάθυμον καὶ ἀπρά-
γμονα βίον αὐτῶν, ὑπελήφθησαν ὡς διακόπτοντα τὸν νυσταγμὸν αὐ-
τῶν, ὑπελήφθησαν ὡς παρακωλύοντα τὸν ὕπνον αὐτῶν, καὶ ὡς ἐκ
συνθήματος πάντες ὁμοῦ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς κρίσεως αὐτῶν κατεξα-
νέστησαν βοῶντες καὶ κραυγάζοντες καὶ λοιδοροῦντες αὐτὰ ὡς μὴ

δηλούμενον· γίνονται δὲ ἐκφράσεις προσώπων τε καὶ πραγμάτων καὶ τόπων καὶ χρό-
νων καὶ πολλῶν ἐτέρων . . ἀρεταὶ δὲ ἐκφράσεως μάλιστα μὲν σαφήνεια καὶ ἐνάργ-
γεια· δεῖ γὰρ τὴν ἐρμηνείαν διὰ τῆς ἀκοῆς σχεδὸν μηχανᾶσθαι . . ἰστέον δὲ ὡς τῶν
ἀκριβεστέρων τινὲς οὐκ ἔθηκαν τὴν ἐκφρασιν εἰς γύμνασμα, ὡς προειλημμένην καὶ ἐν
μύθῳ καὶ ἐν διηγήματι καὶ ἐν τόπῳ κοινῷ καὶ ἐν ἐγκωμίῳ· καὶ γὰρ ἐκεῖ, φασίν, ἐκφρά-
ζομεν καὶ τόπους καὶ ποταμοὺς καὶ πράγματα καὶ πρόσωπα. — Θέων, Προγυμνάσμ.
11, Walz τ. 1, σ. 241. Spengel τ. 2, σ. 119 ἐν τέλ.: Ἀρεταὶ δὲ ἐκφράσεως αἶδε,
σαφήνεια μὲν μάλιστα καὶ ἐνάργεια τοῦ σχεδὸν ὁρᾶσθαι τὰ ἀπαγγελλόμενα. —
Ἀφθόνιος, Προγυμ. 12, Walz τόμ. 1, σ. 103. Spengel τ. 2, σ. 46: «Ἐκφρασίς
ἐστὶ λόγος περιηγηματικὸς ὑπ' ὄψιν ἄγων ἐναργῶς τὸ δηλούμενον· ἐκφραστὸν δὲ πρό-
σωπά τε καὶ πράγματα, καιροῦς τε καὶ τόπους, ἄλογα ζῶα καὶ πρὸς τούτοις φυτά . .
ἐκφράζοντες δὲ δεῖ τὸν χαρακτῆρα ἀνειμένον ἐκφέρειν. — Γεώργιος ὁ Χοιροβοσκός,
Περὶ τρόπων, ἔκδ. Walz, τόμ. 9, σ. 813. Spengel τόμ. 3, σελ. 251: Ἐκφρασίς
δὲ ἢ λεπτομερῆς διήγησις, ἢ ἐναργῶς καὶ σχεδὸν εἰς ὄψιν φέρουσα ἡμῖν τὸ διη-
γούμενον, ὅπως ἔχει θέσεως καὶ κάλλους, ὡς ἡ ἐκφρασίς τοῦ ἱεροῦ Ἀλεξανδρείας ἢ πό-
λεων ἐτέρων τινῶν. — Δημήτριος, Περὶ ἐρμην. 21, Walz τ. 9, σ. 94. Spengel τ.
3, σ. 309: Γίνεται δὲ ἐκ τοῦ τὰ παρεπόμενα τοῖς πράγμασιν λέγειν ἐνάργεια. Αὐτόθ.
209, Walz σελ. 92. Spengel σ. 307: Γίνεται δὲ ἢ ἐνάργεια πρῶτον μὲν ἐξ ἀκρι-
βολογίας καὶ τοῦ παραλείπειν μηδὲν μηδ' ἐκτέμνειν . . τὸ γὰρ ἐναργῆς ἔχει ἐκ
τοῦ πάντα εἰρησθαι τὰ συμβαίοντα καὶ μὴ παραλείφθαι μηδέν.

σύντομα. «Αἱ προτάσεις εἶναι μακραί», λέγει ὁ εἷς. «Τὰ διηγήματα δὲν εἶνε σύντομα», κραυγάζει ὁ ἄλλος. «Αἱ ἐκφράσεις τῶν τόπων καὶ ζώων καὶ φυτῶν ἔδει νὰ εἶνε συντομώτεραι», λέγει ὁ τρίτος καὶ οὕτω καθεξῆς, πάντες ἐν τῷ νυσταγμῷ, τῇ ῥαθυμίᾳ καὶ τῇ παχυνοίᾳ ἠδελφωμένοι.

Αἱ ἀπφδὸν καὶ ἀπηχῆς ἐκ τῶν χασμωμένων αὐτῶν στομάτων κατὰ τῆς «μὴ συντομίας» μελωδοῦσαι αὐταὶ κραυγαί, ἐκ τῶν ἐνδομύχων τῆς νυσταλέας καὶ ῥαθύμου αὐτῶν ὄντοότητος ἀναφυσώμεναι, προέρχονται ἐκ δύο κυρίως αἰτίων· ἐξ ἀλογιστίας δεινῆς, καὶ ἐξ ἀμαθείας παχυλῆς. Ὑπολαμβάνουσι τουτέστιν ὅτι ὁ ἀναγνωσματαριογράφος κατὰ τὰς νυκτερινὰς καὶ μεσονυκτερινὰς καὶ μεταμεσονυκτερινὰς ὥρας, καθ' ἃς μῆνας ὅλους, ἔτη ὅλα, ἀπομεμονωμένος ἐν τῷ γραφείῳ του καὶ ἀγρυπνῶν ἀναζητεῖ, εὕρισκει, γράφει, διασκευάζει, διορθώνει, τακτοποιεῖ, μετατοπίζει, ἀντιγράφει τὴν ὕλην τοῦ Ἀναγνωσματαρίου αὐτοῦ, ἔχει ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ κριτὰς νυστάζοντας, νωχελῶς ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων ἀνακεκλιμένους, ὑπορρέγχοντας, συγκλείοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς κριτὰς ἀναλαμβάνοντας τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν κατ' αὐτὸ κριτὰς μόνον χάριν τοῦ ἐξ αὐτοῦ κερδαρίου, μόνον χάριν τοῦ κορεσμοῦ τῶν ἀγεννῶν αὐτῶν παθῶν, μόνον χάριν τῆς ἐκπληρώσεως διαταγῶν καὶ παρακλήσεων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, φίλων καὶ συγγενῶν ἀρρένων τε καὶ θηλέων, καὶ ἐν γένει παντὸς φιλαπεχθημόνως ἐξ οἰασδῆποτε αἰτίας πρὸς τὸν κρινόμενον διακειμένου.

Ὅχι! Ὁ ἀναγνωσματαριογράφος γράφων δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν του κριτὰς θεωροῦντας τὸ κριτικὸν αὐτῶν καθῆκον ὡς βᾶρος, διαφυλλίζοντας τὸ βιβλίον ἅμα περιέλθη εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ μετ' ἀγανακτήσεως βάλλοντας αὐτὸ μακρὰν αὐτῶν, ὅταν ἴδωσι διηγήματα μὴ σύντομα, ἐκφράσεις ζώων καὶ φυτῶν πολλαῖς σελίδας κατεχούσας. Ὅχι! Ὁ ἀναγνωσματαριογράφος δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν του κριτὰς μηδὲ διεξερχομένους καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου, περὶ οὗ, ὡς ἔντιμοι ἄνθρωποι, γράφουσι καὶ ὑπογράφουσι τὴν κρίσιν!! Ὁ ἀναγνωσματαριογράφος γράφων ἔχει ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ παιδάρια ἐξαετῆ καὶ ἐπταετῆ καὶ ὀκταετῆ, καὶ δεκαετῆ, σφρίγους ζωτικῶς μεστά, πρόθυμα, φερέπονα, ὑπὸ σφοδρᾶς περιεργείας κατεχόμενα, ὑπὸ ἀνεπισχέτου φιλομαθείας ἀναρριπιζόμενα. Ἐχει ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ ἦθος παιδικὸν ἀπειρόκακον, νοῦν παιδικὸν δεξιόν, εὐκίνητον, ὀξύν, ἀλλὰ ἀνά-

σκητον καὶ κενὸν περιεχομένου. Ἔχει ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ τοὺς μέλλοντας πολίτας τοῦ ἔθνους του, τοὺς μέλλοντας στρατιώτας τῆς πατρίδος του, τοὺς μέλλοντας χριστιανούς τῆς ἐκκλησίας του. Αὐτοὺς μόνον σκέπτεται, πρὸς αὐτοὺς μόνον ἔχει ἀτενές τὸ ψυχικόν του ὄμμα καθ' ὅλην τὴν πολύμοχθον ἀναγνωσματαριογραφικὴν του ἐνέργειαν καὶ διὰ τοῦτο γράφει ὅ,τι γενναῖον καὶ σπουδῆς ἄξιον καὶ ὄχι ὅ,τι ξηρόν, στυγνόν, βραχὺ καὶ σύντομον.

Ἡ ἐννοια ἢ ἐγκατακλειομένη εἰς τὴν πολυθρύλητον ταύτην λέξιν « σύντομος » ἔχει δύο ἐκδοχάς: μίαν φιλοσοφικὴν καὶ μίαν τεχνολογικὴν. Φιλοσοφικῶς ἡ ἐννοια αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν συστοιχίαν τῆς κατηγορίας τοῦ « πρὸς τι », εἰς ἣν ἀνήκουσι καὶ ἡ ἐννοια π. χ. « δεξιὰ ἀριστερά, ἐπάνω κάτω, διπλάσιον ἥμισυ, λευκότερον, ταχύτερον » κτλ. εἰς τὰς ἐννοίας τουτέστιν ἐκείνας, αἵτινες, οὐδεμίαν αὐθιπόστατον ὑπαρξιν ἔχουσαι, ὑφίστανται μόνον ἐν τῷ νῷ « κατὰ τὴν ὡς πρὸς ἕτερον σχέσιν »· διότι οὐδὲν δεξιὸν ὑπάρχει καθ' ἑαυτό. Εἶνε δεξιὸν, εἴαν ὑπάρχη καὶ ἀριστερόν· εἶνε διπλάσιον, εἴαν ὑπάρχη καὶ ἥμισυ¹⁾).

« Καὶ πέραν πόντοιο πάλλοντ' αἰετοί.—
κραγέται δὲ κολιοὶ ταπεινὰ νέμονται »,

1) Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, Πρὸς Λογικούς Β' 161, ἔκδ. Bekker σελ. 322, στίχ. 5: Τῶν ὄντων . . τὰ μὲν ἐστὶ κατὰ διαφορὰν τὰ δὲ πρὸς τί πως ἔχοντα. . πρὸς τι δὲ ἐστὶ τὰ κατὰ τὴν ὡς πρὸς ἕτερον σχέσιν νοούμενα καὶ οὐκέτι ἀπολελυμένως λαμβανόμενα, τουτέστι κατ' ἰδίαν, οἷον τὸ λευκότερον . . ἵνα τοῦτο νοήσωμεν, συνεπιβάλλειν δεῖ καὶ ἐκείνῳ τῷ οὐ λευκότερόν ἐστιν. . εἴαν γοῦν τὸ ἕτερον αὐτῶν καθ' ὑπόθεσιν ἀνέλωμεν, καὶ τὸ λειπόμενον συναναιρεθήσεται, οἷόν τι καὶ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ φαίνεται γιγνόμενον· μηδεὶς γὰρ ὄντος δεξιοῦ οὐδὲ ἀριστερόν τι ἔσται διὰ τὸ τῶν πρὸς τι εἶναι τούτων ἐκάτεροι. Αὐτόθι, Πρὸς Φυσικούς Β 265, Bekker σελ. 529, στίχ. 21: Πρὸς τι . . τὰ κατὰ τὴν ὡς πρὸς ἕτερον σχέσιν νοούμενα, οἷον δεξιὸν ἀριστερόν, ἄνω κάτω, διπλάσιον ἥμισυ· τό τε γὰρ δεξιὸν νοεῖται κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ ἀριστερόν σχέσιν καὶ τὸ ἀριστερόν κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ δεξιόν, τό τε κάτω κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ ἄνω καὶ τὸ ἄνω κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὰ κάτω· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ παραπλήσιον . . Τὰ πρὸς τι συνύπαρξιν τε καὶ συναναιρέσειν ἀλλήλων περιεῖχεν· οὐδὲν γὰρ δεξιὸν ἐστὶν, εἴαν μὴ καὶ ἀριστερόν ὑπάρχη, οὐδὲ διπλάσιον, εἴαν μὴ καὶ τὸ ἥμισυ προὑποκῆται οὐ διπλάσιόν ἐστιν. Αὐτόθι, πρὸς Λογικούς Β 453, Bekker σελ. 385, στίχ. 25: Τὰ δὲ πρὸς τι ἐπινοεῖται μόνον, οὐκέτι δὲ ὑπάρχει. . ἐπινοία μόνον σώζεται τὰ πρὸς τί πως ἔχοντα, ὑπαρξίς δὲ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς . . πρὸς τί ἐστὶ τὸ πρὸς ἑτέρῳ νοούμενον . . οὐκ ἄρα ὑπόκειται τι ἐν τοῖς οὖσι τὸ πρὸς τι . . τὸ δὲ πρὸς τι ἀλλάσσεται χωρὶς πάθους καὶ μηδεμιᾶς περὶ αὐτὸ γινομένης ἑτεροιώσεως· οἷον τὸ